

SREDNJE
ŠKOLE

Matković

POVIJEST 1

ŠKOLSKA KNJIGA • ZAGREB

Dr HRVOJE MATKOVIĆ

POVIJEST 1

udžbenik za srednje škole

ŠKOLSKA KNJIGA
ZAGREB 1977

Bosna i Hercegovina u drugoj polovini 19. stoljeća

Priprema

Kad su Bosna i Hercegovina pale pod tursku vlast? Tko je skrivao i kada političku moć feudalaca u Bosni i Hercegovini i proveo reforme? Zašto je otpor sultanovim reformama u Bosni i Hercegovini bio veoma jak?

Ako ste točno odgovorili na postavljena pitanja, utvrdili ste bitne karakteristike razvoja Bosne i Hercegovine u prvoj polovini 19. stoljeća. U narednom tekstu saznat ćete što se u Bosni i Hercegovini događalo u drugoj polovini tog stoljeća. Upominit ćemo vas da je najznačajniji događaj u tom razdoblju bio ulazak austro-ugarske vojske koji je izazvao otpor stanovništva i utjecao na daljnji razvoj naše zemlje.

Ustanak u Bosni i Hercegovini 1875. godine

U drugoj polovini 19. st. Bosna i Hercegovina bile su najbuntovnije turske pokrajine. Stanje seljaka stalno se pogoršavalo jer su njihove obveze prema spahijama i državi neprestano rasle. Spahijski je kuluk doduše ukinut, ali su zato znatno povećana ostala davanja (seljak sada daje spahiji trećinu prihoda, a prije je davao devetinu). Državni porez, desetina, davao se u zakup muslimanskim i kršćanskim trgovcima. Prilikom skupljanja desetine zakupci su uzimali od seljaka mnogo više nego je bilo propisano i pri tome vršili razna nasilja. To je bio uzrok gotovo neprekidnim ustancima seljaka. Njima se katkada pridružuje i trgovačka buržoazija kojoj turski feudalci i muslimanski trgovci ugrožavaju životnu egzistenciju. Prenoseći svoju robu, ti su trgovci odigrali važnu ulogu u širenju nacionalne propagande.

Najteže stanje bilo je u Hercegovini, gdje je 1875. g. buknuo ustanak seljaka, a odatle se proširio u Bosansku krajinu i Posavinu. Seljaci su se digli protiv turskog feudalizma, pa ustanak dobiva obilježje socijalne revolucije. Budući da se ustanci bore i za nacionalno oslobođenje, ustanak poprima i obilježje nacionalnooslobodilačke borbe. Međutim, ustanak je imao slabosti: vode ga međusobno nepovezani odredi vršeci prepadne na tursku vojsku i muslimanska sela. S druge strane, ustanku se pridružuje samo dio srpske trgovačke buržoazije, jer je i među srpskim trgovcima bilo zakupnika desetine protiv kojih su seljaci ustajali.

Godinu dana nakon izbijanja ustanka Srbija i Crna Gora sklapaju savez i navješćuju rat Turskoj. Nakon vojnog neuspjeha Srbija je zaključila s Turskom primirje napuštajući Crnu Goru i razočarane bosansko-hercegovačke ustanike. U međuvremenu se i Rusija sprema za rat s Turskom. Po tajnoj nagodbi s Austro-Ugarskom (1877) Rusija je pristala da Austro-Ugarska okupira Bosnu i Hercegovinu uz uvjet da ona okupira Bospor i Dardanele. Zbog toga Austro-Ugarska teži za smirivanjem ustanka i mirnom okupacijom tih pokrajina. Ustaniци su bili svladani u bici na Crnim Potocima, pa su se raspršili po Lici i Dalmaciji. Pod pritiskom Austro-Ugarske Turska je tada provela neke reforme (porezne i sudske) kojima se suprotstavila muslimansko stanovništvo braneci svoj povlašten položaj prema raji.

Bosna i Hercegovina s predjelima u kojima se razvijao ustanak 1875. godine

Rusija se zaratila s Turskom i nakon pobjede prisilila je na zaključenje mira u San Stefanu, po kojem je Bosna i Hercegovina dobila autonomiju. Međutim, velike evropske sile nisu priznale taj mirovni ugovor, već su na novoj međunarodnoj konferenciji u Berlinu izvršile njegovu reviziju. Rusija i Turska morale su prihvatiti odluke Berlinskog kongresa (1878), a po jednoj od tih odluka Austro-Ugarska je dobila pravo da izvrši okupaciju Bosne i Hercegovine i u tim nemirnim pokrajinama «ustpostavi red».

- Gdje su bila glavna žarišta ustanka 1875. godine? Kako su se odnosile Srbija i Crna Gora prema bosansko-hercegovačkom ustanku?

Austro-ugarska okupacija Bosne i Hercegovine

Austro-ugarski ministar na Berlinskom kongresu tvrdio je kako će stanovništvo Bosne i Hercegovine dragovoljno pristati na predviđenu promjenu. Međutim, u svojim se predviđanjima prevario jer je okupatorskoj vojsci od 300 000 vojnika trebalo tri mjeseca dok je izvršila okupaciju. Najviše se opiralo muslimansko stanovništvo, bojeći se za svoje privilegije.

Nova se vlast oslanjala na vojne posade, policiju i veliki administrativni aparat. Poglavnik zemlje bio je austro-ugarski vojni zapovjednik, a pored